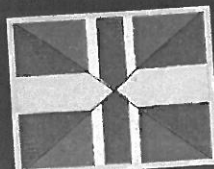

HISTORIE

Nr. 4 • 2015 • kr 69

En 12-årings
dagbok fra
fredsdagene

Frigjøringsen

«Nusse»
startet data-
eventyretFyrstikk-
pikenes
kamp60 år med
Grand
PrixKampen om
Norges flaggCHAMPAGN
DJEVELENS

Sensasjonen ved

Slik skal langhuset gjenskapes i Råde

Du tenker neppe over det når du kjører E6 forbi Råde i Østfold. Like ved veien har man avdekket helt oppsiktsvekkende og spektakulære kulturminner. Et langhus fra eldre romertid og et håndverkssenter fra jernalderen med aktiviteter gjennom tusen år. Et maktsentrum for 1500 år siden. Nå vil Råde kommune lage en kopi av langhuset. Det skal få bilistene til å stoppe opp.

AV TERJE HANSTEEN

Frilansjournalist med fokus på historiske temaer og Midtøsten.

Forsker Birgit Maixner ved Kulturhistorisk museum sitter og ser fascinert på en rekke gjenstander som er blitt funnet på jordene i Råde kommune utenfor Moss. Kulturminnene har gjort forskeren varm om hjertet. Maixner har spesialisert seg på skandinavisk arkeologi etter Kristi fødsel. Hun har ikke sett noe lignende i Norge.

– Ja, dette er virkelig spektakulært. Det handler både om kvalitetsfunn fra et håndverkssenter som har vært i kontinuerlig drift i tusen år, fra eldre romertid til middelalder, og om et monumentalt hall-lignende langhus like ved som vitner om et stormannssete i romertiden (0–400 e.Kr.). Noe slikt er ikke blitt avdekket tidligere i Norge, sier hun. Mye av fritiden blir brukt på forskningsprosjektet i Råde, sammen med ivrige detektorister/metallsøkere fra nær og fjern.

Et maktsentrum i jernalderen

Det var i forbindelse med E6-utbyggingen i 2003 og 2004 at restene etter langhuset kom frem. Kulturhistorisk museum gjennomførte da arkeologiske undersøkelser, og det førte til oppdagelsen av en storgård fra eldre romertid. Huset har vært 61 meter langt og 8 meter bredt, på størrelse med Råde kirke, som ligger like ved, og har hatt et hall-lignende rom i midten.

Funnet er et av de største husene fra romersk jernalder som er kjent i Norden.

Forsker Birgit Maixner ved Kulturhistorisk museum er svært entusiastisk over funnene i Råde
Foto: Terje Hansteen

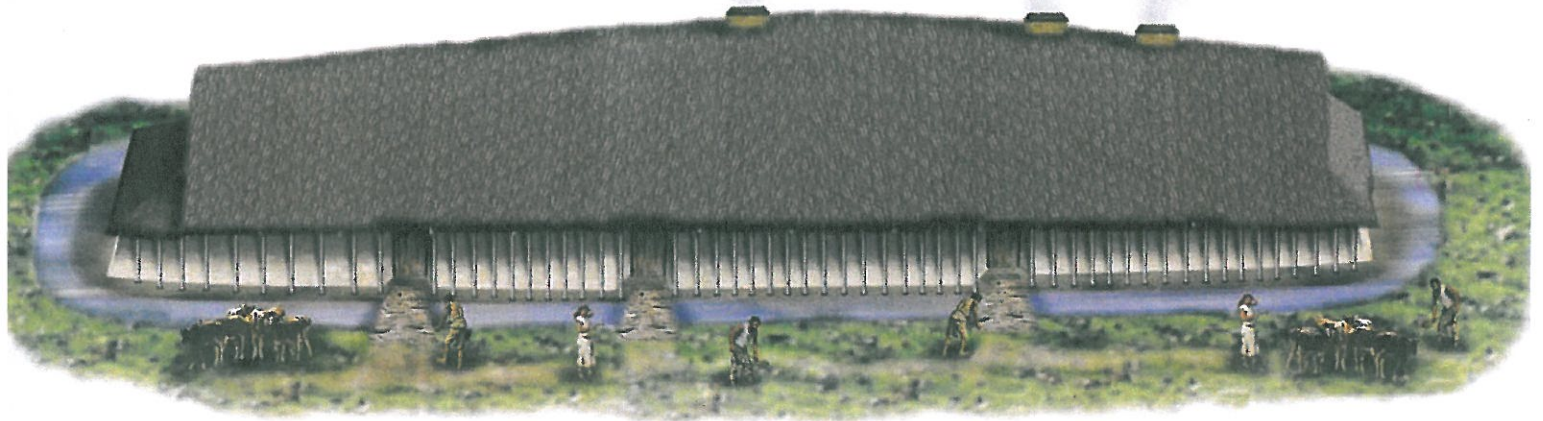
Langhuset har trolig vært hovedhuset på en storgård som sannsynligvis hadde løpende kontakt med Sør-Skandinavia.

– Vi snakker om et høvdingsete, en storgård med satellittbosetninger spredt rundt om. Dette er et mønster vi kjenner fra de store sentre i Danmark, som på den tiden var inspirert av Romerriket. Storgården på Missingen baserte sin makt og økonomi på kontrollen over varetrafikken langs Glommavassdraget. Dette var imidlertid ikke bare et verdslig maktsenter. Det antas at jernalderens høvdingene også ledet den lokale kulten. Håndverkssenteret som lå ved siden av langhuset, kunne betjene stormannens behov for religiøse og verdslige formål. Prestisjegjenstander av edelmetall var viktige for å bygge allianser i urolige tider, forteller Birgit Maixner.

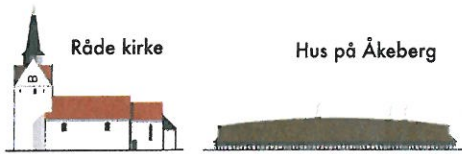
Dyktige håndverkere

Utgravningen av selve storgården førte til få funn av gjenstander. Derimot var det metallsøkere som i årene etter avdekket mer enn 60 løsfunn i pløyselagene i åkrene i nærheten. I dag er området i innlandet, men frem til slutten av vikingtiden lå det ikke langt unna et sund i vestre løp av Glommavassdraget. Dermed var det i nær kontakt med Oslofjorden. Det lette vareutvekslingen både over korte og lange distanser. Også til det store utlandet.

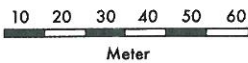
– Gjenstandene vi har funnet så langt, forteller om et utrolig høyt kunnskapsnivå. Håndverkerne har vært spesialister på gullsmiing, støping i bronse og bly, og muligens også glassforarbeiding. Man kan spørre seg hvor alt gullet kom fra, og svaret er at det kom

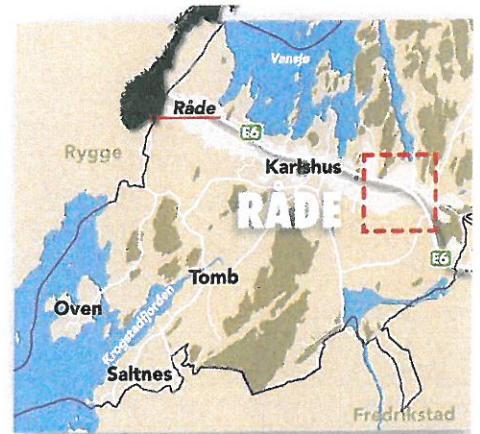
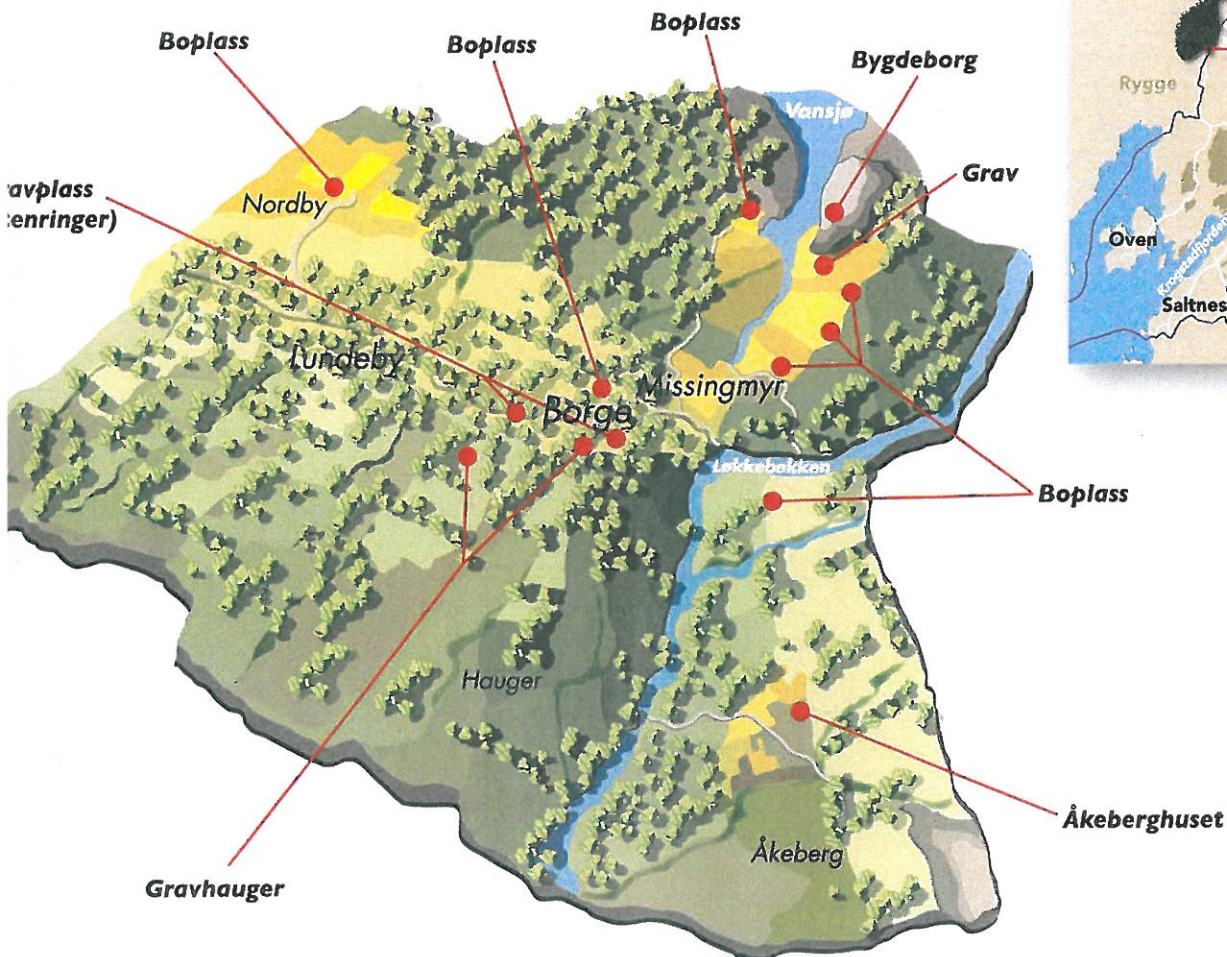
FAKTA
Egill Tangen 2007

Det 61 meter lange Langhuset slik man tror det så ut, på størrelse med Råde kirke. Det var antagelig hovedhuset på en storgård.
Illustrasjon: Eigill Tangen

FAKTA
Tegnet av: Eigill Tangen

Råde kommune er rik på kulturminner. Funnene etter en storgård på Missingmyr viser en ustrakt kontakt med Sør-Skandinavia
Illustrasjon: Eigill Tangen

FAKTA

Tegnet av: Eigill Tangen

Funnene er gjort på gården med de røde husene til høyre på bildet (Missingen). Gården i midten av bildet er Åkeberg.

Fragmenter av gullfolie, to spenner fra folkevandringstiden, fyrertøy, spenne fra folkevandringstiden, sølvsmykker fra vikingtiden, bruddsølv og bruddgull, gullbarre og matrise for cloisonnéarbeider.

Foto: Birgit Maixner/Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Disse gjenstandene er blant funnene som er gjort på Missingen i Råde.
Fra venstre: Insulært vektlodd fra vikingtiden, spenne fra merovingertiden, karolingisk beslag fra vikingtiden, to spenner fra folkevandringstiden, perle fra merovingertiden, romersk mynt, romersk beslag med maskefremstilling og sølvsmykke fra vikingtiden.

Foto: Birgit Maixner/Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Foto: Birgit Maixner/Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Takket være innsatsen til medlemmer av Råde detektorgruppe er det blitt gjort en rekke funn. Dette bildet er fra Sørbyeikene. Foto: Hugo Falck

sørfra. Å ha tilgang til slike råvarer ville ha vært utenkelig uten et sterkt maktsenter. Det er funnet en matrise, det første beviset på at en spesiell type gullsmykker fra merovingertiden (ca. 550–800 e.Kr.) ble produsert i Norge. Og en dirham, en islamsk sølvmynt, stammer fra kalifatet. Vi snakker altså både om langdistanseimport fra mange steder i ulike perioder og høyspesialisert produksjon på stedet, sier Maixner.

Jobber tett med metallsøkerne

Maixner berømmer detektoristene for deres entusiasme og iver. Uten deres innsats hadde ikke de spennende funnene kommet frem i dagslys, mener hun bestemt.

– Metallsøkprosjekt Missingen/Åkeberg er blitt et samarbeidsprosjekt mellom Kulturhistorisk museum, Østfold fylkeskommune og frivillige detektorister. Det dreier seg om å skape mer dialog og kontakt mellom forvaltningen og de frivillige. Den nye Råde detektorgruppe har vært sentral, den samler folk fra ulike yrkesgrupper med kulturhistorisk interesse til felles.

Forskeren innrømmer at det er ulike holdninger i det arkeologiske fagmiljøet til detektorister. Hun anerkjenner den frivillige innsatsen de gjør i dyrket mark dersom de tolder seg til pløyelaget, men understreker at dette er hennes personlige mening. Under natjordslaget eller i utmark derimot medfører metallsøk stor risiko for å skade kulturminner.

– Jeg har lært mye av detektorist Hugo Falck, som har stor lokalhistorisk interesse, og som evner å lese landskapet bedre enn meg. Metallsøkmiljøet i Råde er blitt mitt neste nettverk, understreker Maixner, som også vil gi en honnør til grunneierne.

– De har bokstavelig talt åpnet dørene for oss og vært veldig positive. Nå håper vi å finne sponsorer fra det lokale næringslivet for videre undersøkelser.

Ga aldri opp, gjorde spennende funn

Mye takket være innsatsen til detektorist Hugo Falck er det blitt gjort en rekke spennende funn i Råde. Han berømmer også samarbeidet med forsker Birgit Maixner og Kulturhistorisk museum.

– Det startet i påsken 2010, da jeg sporet opp et bosetningsområde i Råde. Etter et dusin gode funn, med en fingerring av gull i filigran fra vikingtid som det beste, tegnet fylkesarkeologen en såkalt sikringssone. Det betydde at det var uønsket med mer metallsøk. Grunneieren fortalte meg da at han hadde et jorde på Missingen, hvor jeg kunne få lov til å metallsøke. Vi var tre stykker som gikk i gang der, men vi fant ikke så mye spennende. Jeg hadde fortsatt god tro på området, så jeg fortsatte alene. Til slutt traff jeg på det som etter hvert er en ganske kjent lokalitet, forteller Falck, som er medlem av Råde detektorgruppe.

Siden har han metallsøkt 10-12 ulike gårder rundt Skinnerflovassdraget, med vekslede hell, men etter hundrevis av timers søk er det dukket opp både bosetningsspor og funn fra overpløyde graver.

Metalldetektoristene Renate Sande og Hugo Falck ved metallsøk på Missingen i april 2014.

Foto: Birgit Maixner/Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

– Vissheten om at denne lokaliteten var spesiell, og nå gjort utilgjengelig for videre detektorundersøkelser, var mildt sagt leit. Stor var gleden da jeg plutselig fikk en hyggelig epost fra Birgit Maixner, som hadde «oppdaget» funnene under saksbehandling på museet. Hun så straks at flere funntyper var helt typiske for sentralplasser fra eldre jernalder, med koblinger til for eksempel Fyn. At hun hadde jobbet med å få til videre detektorundersøkelser ved denne lokaliteten, var musikk i mine ører, og før påske i fjor stilte 40 frivillige detektorister opp for systematisk avspøkning av området. Nå er vi blitt ni mann

som metallsøker sammen, forteller Falck.

Nye funn i 2015?

– Vi gjør ingenting uten å rapportere til Birgit, og det faller seg helt naturlig. Formålet med gruppen er å være et nyttig «verktøy», samtidig med et ønske om å være ansvarlige og ryddige. 2015-sesongen kan bli spennende, hovedfokuset fremover må bli å stedfeste en yngre storgård som kan knyttes til funnene fra verkstedsområdet etter at romertidens storgård var blitt fraflyttet. Noen ideer har vi, men det finner vi ikke ut av før vi får gjort noen testsøk, eventuelt større undersøkelser, sier Hugo Falck.

Nøyaktig planlegging er en viktig del av søket. Her metalldetektorist Hugo Falck på Missingen i april 2014.
Foto: Birgit Maixner/Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Grunneierne Else og Nils Aakeberg har åpnet sine dører for prosjektet. Foto: Birgit Maixner/Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo

Vil skape kultursenter og ny turistattraksjon

En kopi av langhuset skal stå klart før jul i 2016. Det håper i alle fall Råde kommune. Det skal bli både et kultursenter og en turistattraksjon.

Prislappen på gjenoppbygging av huset lyder på 42,5 millioner kroner. Ordfører René Rafshol håper å få støtte fra Østfold fylkeskommune og stiftelser. Målet er å få til et spleiselag, hvor Råde kommune dekker omtrent halvparten av byggesummen. Ønsket er å skape et moderne kulturhus i en historisk bygningsstil og lage et signalbygg for bygda.

Mange muligheter

– I Råde er det funnet en rekke gjenstander fra steinalder, bronsealder og jernalder, som nå blir oppbevart ved museer i Norge og i utlandet. Vi ønsker å vise frem noen av disse kulturminnene i en utstillingsdel, sammen med Kulturhistorisk museum, sier Rafshol.

Langhuset blir ikke helt identisk med originalen. Målene blir 50 x 20 meter, og det skal ha vinduer. Inngangspartiet blir også endret. Langhuset skal inneholde bibliotek, kafé, en hall for presentasjon av historie og utstillinger, auditorium med mulighet for å vise film og møterom for foreninger. Kulturskolen skal også få plass i huset. Langhuset skal også erstatte dagens allaktivitetshus på Karlshus.

Forsker Birgit Maixner tror at et slikt hus vil samle interessen for arkeologi.

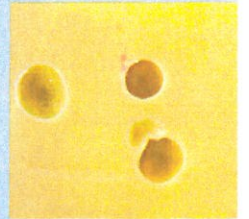
– Det vil utvilsomt skape identitet og mer interesse for lokalhistorie, og det vil løfte prosjektet, sier hun.

❑ **1933:** Adolf Hitler innfører forbud mot sosialistiske og uavhengige fagforeninger i Tyskland.

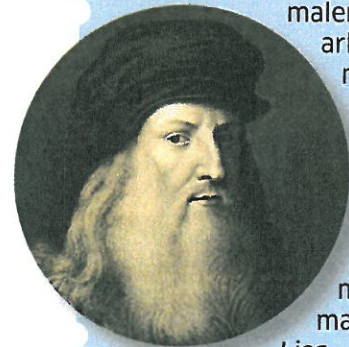
2
mai

❑ **1956:** Jarlsbergosten blir introdusert på markedet.

❑ **1958:** Kvinner får tilgang til Overhuset i det britiske parlamentet.

❑ **DØD:** Leonardo da Vinci (1452–1519). Italiensk maler, billedhugger, arkitekt, ingeniør, oppfinner og vitenskapsmann. Betegnes som tidens universalgeni. Hans mest kjente maleri er *Mon Lisa*.

❑ **1791:** Polens grunnlov proklameres som den første i Europa og den andre i verden.

❑ **1858:** Nordnæs Bataillon (bergensk buekorps) blir stiftet.

❑ **DØD:** Walter Marty Schirra jr. (1923–2007). Amerikansk astronaut som var med i de tre første romfartsprogrammene (Mercury, Gemini og Apollo). Loggført med 295 timer og 15 minutter i verdensromm.

3
mai

Fortsetter side 49